

УДК 347.627.2

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2024.1.20>

ПЕРЕШКОДИ В ДОКАЗУВАННІ У СПРАВАХ ПРО РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ

Мельник Олександр Сергійович,

аспірант

Приватного закладу вищої освіти «Київський Міжнародний Університет»
Міністерства освіти і науки України

Стаття висвітлює проблеми доказування в цивільному процесі у справах про розірвання шлюбу.

Внаслідок повномасштабної війни попит на розлучення збільшується. У сприйнятті закінчення стосунків, розірвання шлюбу відіграє важливу базову роль, адже фактично ставить перед екс-подружжям важливі питання утримання дітей, режиму побачень та процесу виховання, розподілу спільно нажитого майна та інших питань.

Фактично, розірвання шлюбу є юридичним та психологічним рубежем для подружжя, проходження якого є важливим елементом як для громадян, так і для суспільства загалом, адже забезпечує можливість створення нових, можливо, більш міцних сімей.

В Україні доступні два способи розірвання шлюбу:

– через РАЦС – якщо немає неповнолітніх дітей та при бажанні обох з подружжя припинити шлюб;

– через суд – у разі наявності неповнолітніх дітей або при небажанні одного з подружжя розірвати шлюб.

Згідно зі статистикою Міністерства юстиції України, кількість розірваних шлюбів за 2022 рік становить: 17 893, зокрема 1 093 розлучення через суд.

Водночас указана статистика потребує доповнення від судових органів, адже через брак фінансування, порушення строків підготовки рішень, не всі судові рішення про розірвання шлюбів могли потрапити для відображення в статистиці за відповідний рік.

На підтвердження вказаного правники у сфері сімейного права, неодноразово в ЗМІ повідомляли про збільшення запитів на розірвання шлюбу щонайменше вдвічі порівняно з попереднім роком [2, с. 175].

У статті йтиметься саме про судовий варіант припинення шлюбу та процес доказування у цьому виді цивільних спорів.

«Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень» [3, ч. 1 ст. 81].

Цивільний процесуальний кодекс України, зокрема ст. 175, не містить переліку обов'язкових доказів, якими позивач повинен довести обставини, на які посилається, та, відповідно, додати до заяви про розірвання шлюбу.

Водночас перелік таких доказів встановлено судовим рішенням.

Ключові слова: розлучення, перешкоди в доказуванні, доказування, сімейні спори.

Melnyk Olexandr. Obstacles in evidence in cases on dissolution of marriage

The article highlights the problems of proof in civil proceedings in divorce cases.

As a result of the full-scale war, the demand for divorce is increasing. Divorce plays an important basic role in the perception of the end of a relationship, because in fact it poses to the already ex-spouses important questions of child support, the dating regime and the process of upbringing, the distribution of jointly acquired property and other issues.

In fact, divorce is a legal and psychological milestone for spouses, the passage of which is an important element both for citizens and for society as a whole, because it provides the opportunity to create new, possibly stronger families.

There are two ways to dissolve a marriage in Ukraine:

– through the RACC – in the event that there are no minor children and both spouses wish to terminate the marriage;

– through the court – in the case of minor children or the unwillingness of one of the spouses to dissolve the marriage.

According to the statistics of the Ministry of Justice of Ukraine, the number of broken marriages for 2022 is: 17,893, including 1,093 divorces through court.

At the same time, the indicated statistics need to be supplemented by the judicial authorities, because due to a lack of funding, violation of the deadlines for the preparation of decisions, not all court decisions on divorce could be reflected in the statistics for the corresponding year.

In confirmation of this, lawyers in the field of family law repeatedly reported in the mass media about the increase in requests for divorce, at least twice, compared to the previous year [2, p. 175].

In this essay, we will be talking about the judicial option of termination of marriage and the process of proof in this type of civil disputes.

"Each party must prove the circumstances to which it refers as the basis of its demands or objections" [3, Part 1 of Art. 81].

The Civil Procedure Code of Ukraine, in particular Art. 175, does not contain a list of mandatory evidence, with which the plaintiff must prove the circumstances he refers to and, accordingly, add to the application for divorce.

Along with this, the list of such evidence, established by the court decision, will be discussed in more detail later.

Key words: divorce, obstacles in proving, proving, family disputes.

Наслідками повномасштабної війни в контексті спроможності ефективного доказування нерідко є знищення чи втрата доказів або перебування доказів за сотні кілометрів від розташування компетентного суду.

«Метою доказування є встановлення об'єктивної істини. Доказові факти – це ті обставини, що встановлюються судом у процесуальному порядку і використовуються як докази про наявність фактів. Докази є необхідним елементом об'єктивного вирішення справи за суттю, оскільки вони встановлюють наявність чи відсутність певних обставин, що мають значення для справи» [4].

Водночас судова система не враховує ці перешкоди та нерідко відмовляє в ефективному захисті прав позивача, зокрема, наводимо як приклад одне з досить великої кількості судових рішень, наявних у ЄДРСР № 522/50/23 [5, с. 1].

У вказаному судовому рішенні суд залишає заяву без руху та зазначає, що позовна заява не відповідає вимогам ст.175 ЦПК України, адже відповідно до п. 4 постанови Пленуму Верховного Суду України від 21 грудня 2007 року № 11 «Про практику застосування судами законодавства при розгляді справ про право на шлюб, розірвання шлюбу, визнання його недійсним та поділ спільного майна подружжя» до позовної заяви про розірвання шлюбу

додається оригінал свідоцтва про реєстрацію шлюбу.

Аналогічної позиції дотримуються суди в разі подання позовної заяви через підсистему «Електронний суд», зокрема, в ухвалі по справі № 930/352/21 [6, с. 1] суд указує: «Позовна заява була сформована в системі Електронний суд 15.02.2021. Позивач, звертаючись до суду із заявою про розірвання шлюбу, повинен надати суду оригінал свідоцтва про реєстрацію шлюбу. Однак у матеріалах, доданих до позову, оригінал цього свідоцтва відсутній і позивач не вказує в позовній заяві, що він буде наданий у судовому засіданні, будь-які клопотання щодо цього відсутні». У подальшому позовну заяву було повернуто позивачеві через неусунення в строк недоліків.

Є також поодинокі практика оскарження ухвал судів про залишення без розгляду позовних заяв унаслідок ненадання оригіналу свідоцтва про шлюб, зокрема, Постановою КЦ ВС від 19.10.2022 у справі № 526/442/22 [7, с. 2] встановлено, що, «зважаючи на зміст статей 95, 177 ЦПК України, залишення позовної заяви без руху з підстав ненадання оригіналу свідоцтва про шлюб є порушенням принципу верховенства права, права на справедливий суд, суперечить завданням цивільного судочинства».

Подколи суди використовують вищевказану позицію КЦ ВС, але при цьому не

розглядають справу по суті, а витребують оригінал свідоцтва про шлюб у сторін спору [8, с. 1]

Щоб визначити, у яких випадках суд має право вимагати оригінал свідоцтва, пропонуємо звернутися до ЦПК України.

Частиною 2 статті 95 ЦПК України передбачено, що «письмові докази подаються в оригіналі або в належним чином засвідченій копії, якщо інше не передбачено цим Кодексом». Частина 6 також передбачає: «якщо подано копію (електронну копію) письмового доказу, суд за клопотанням учасника справи або з власної ініціативи може витребувати у відповідної особи оригінал письмового доказу. Якщо оригінал письмового доказу не подано, а учасник справи або суд ставить під сумнів відповідність поданої копії (електронної копії) оригіналу, такий доказ не береться судом до уваги».

Важливо зауважити, що сторони, як правило, не ставлять під сумнів належність доказу (засвідчену копію свідоцтва про шлюб), але суди за власної ініціативи вимагають саме його оригінал у сторін, при цьому не наводячи в ухвалі жодних обставин, які б ставили під сумнів відповідність поданої копії оригіналу.

Перешкоди в здобутті доказів у справах про розірвання шлюбу. Законом України «Про державну реєстрацію актів цивільного стану», ст. 19 передбачено, що особа може звернутися до органів РАЦС для повторної видачі свідоцтва про державну реєстрацію актів цивільного стану, оригінал якого було вкрадено, загублено, пошкоджено чи знищено [9].

Враховуючи, що часто позивачі перебувають за кордоном або не можуть фізично з'явитися до органів РАЦС, цю функцію виконують адвокати.

Укладення договору адвокатом з клієнтом за сотні кілометрів чи з клієнтом, який перебуває в зоні бойових дій, очевидно викликає суттєві труднощі. Виходом із зазначеної ситуації могло б стати укладення договору з використанням кваліфікованого цифрового підпису, з дотриманням вимоги Закону України «Про електронні довірчі послуги» [10]

Підзаконним актом, яким регулюється це питання, а саме пунктом 4 розділу IV Правил [11], визначено, що свідоцтва про дер-

жавну реєстрацію актів цивільного стану можуть повторно видаватись представнику особи, яка має право на повторне отримання свідоцтва про державну реєстрацію акта цивільного стану в разі подання документа, що посвідчує повноваження такого представника, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Під час пред'явлення адвокатом ордеру до нього обов'язково додається копія договору про надання правової допомоги, засвідчена у встановленому законодавством порядку [12].

Тобто, на жаль, орган РАЦС вимагає копію договору про надання правової допомоги, а на практиці, окрім письмової копії, вимагається ще й оригінал договору для порівняння.

Для розв'язання цієї проблеми ми ініціювали процес урегулювання цієї прогалини. Центральний РАЦС м. Києва відмовив у задоволенні заяви щодо отримання дубліката свідоцтва на підставі договору, укладеного з використанням кваліфікаційного цифрового підпису, але водночас РАЦС у подальшому звернувся за роз'ясненнями до Ради адвокатів України, яка 04 листопада 2022 року винесла рішення № 121 «Щодо можливості адвокатам здійснювати представництво інтересів клієнтів на підставі договору, вчиненого в електронній формі, а також необхідності надання клієнтом згоди на розкриття конфіденційної інформації», встановивши, що укладення договору про надання правової допомоги між клієнтом і адвокатом в електронній формі та підписання його з використанням електронного цифрового підпису передбачено законодавством та відповідає його нормам. На підставі такого договору адвокат має право представляти інтереси клієнта у відділах державної реєстрації актів цивільного стану з питань реалізації особистих немайнових прав [13].

Наразі процес урегулювання цього питання перебуває на етапі отримання роз'яснення від Мін'юсту для органів РАЦС, щодо технічного процесу перевірки повноважень представників за договорами, укладеними з використанням електронного цифрового підпису.

Інші дослідники цього питання теж вважають, що процес реєстрації актів цивільного стану потребує інновацій та нових

рішень [14]. Та особливо потребує їх у зв'язку з викликами, що виникли після повномасштабної війни.

Повномасштабна війна ускладнила процес розірвання шлюбу в судовому порядку, який і без того мав достатню кількість правових та фізичних перешкод.

До того ж судова гілка влади та органи виконавчої влади, мали б ураховувати поточні обставини та здійснювати свої повноваження без формалізму й необґрунтованого обмеження прав громадян.

Так, не видається цілком правомірним застосування судами практики ліквідованого суду від 2007 року без належного обґрунтування такого застосування, адже з огляду на положення процесуального законодавства таке застосування не є обов'язковим.

Також не може вважатися обґрунтованим рішення суду, якщо під час його ухвалення суд формально підійшов до

оцінки обставин та перевірки їх доказами, у якому не наведено мотивів витребування оригіналу доказу за умови його належного засвідчення з дотриманням вимог процесуального законодавства.

Справи про розірвання шлюбу є відносно легкою категорією справ для суду та доволі часто проводяться без виклику сторін, тому створення зайвих перешкод судом також впливає обсяг процесуальних заходів, процесуальних документів та на строки розгляду справи, як наслідок, збільшуючи завантаженість судів.

Правове регулювання правовідносин в Україні за роки незалежності вже звично відстає від поточних потреб та викликів, які з'являються в суспільстві.

Тому належне обґрунтування судами своїх процесуальних рішень та усунення технічних прогалин у роботі органів реєстрації актів цивільного стану може суттєво вплинути на рівень захисту прав громадян.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Статистична інформація щодо державної реєстрації актів цивільного стану. *Міністерство юстиції*. URL: https://minjust.gov.ua/actual-info/stat_info (дата звернення 09.02.2023).
2. Маркова Н. Б. Причини створення сім'ї та розірвання шлюбу в умовах воєнного стану. *Challenges in Science of Nowadays: Proceedings of the 10th International Scientific and Practical Conference*. USA, November 16–18, 202. P. 173–177
3. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV: станом на 06 лист. 2022 р.
4. Сафонова Т. Р., Моїсеєнко Д. М. Електронні докази як засіб доказування в цивільному процесі. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2022. № 71. С. 141–145.
5. Ухвала Приморського районного суду міста Одеси від 05 січня 2023 року по справі № 522/50/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.
6. Ухвала Немирівського районного суду Вінницької області від 16 лютого 2021 року по справі № 930/352/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*
7. Постанова КЦ ВС від 19 жовтня 2022 року у справі № 526/442/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.
8. Ухвала Сокальського районного суду Львівської області від 25 травня 2021 року у справі № 454/3934/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*.
9. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 1 липня 2010 року № 2398-VI
10. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2155-VIII.
11. Про затвердження Правил державної реєстрації актів цивільного стану в Україні : Постанова Мініст. юстиції України від 18.10.2000 р. № 52/5
12. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 5 липня 2017 року № 5076-VI.
13. Про затвердження роз'яснення щодо можливості адвокатам здійснювати представництво інтересів клієнтів на підставі договору, вчиненого в електронній формі, а також необхідності надання клієнтом згоди на розкриття конфіденційної інформації: Рішення Національної асоціації адвокатів України № 121 від 4 листопада 2022 року.
14. Сафончик О. І. Правові аспекти видачі документів про державну реєстрацію актів цивільного стану у сфері інформаційних технологій в Україні. *Часопис цивілістики*. 2019. № 32. С. 76–80.